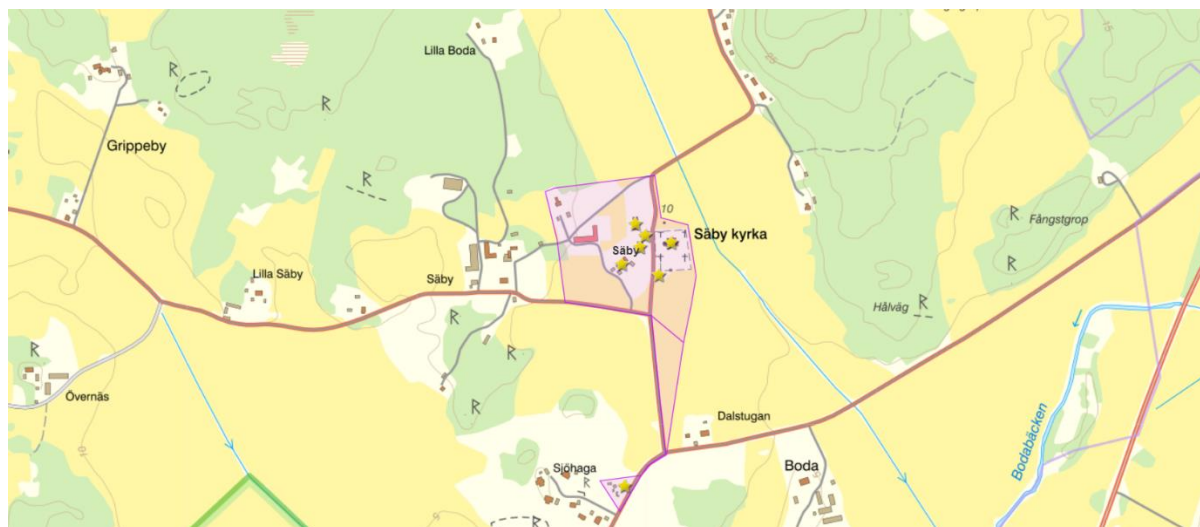

SÄBY

OMGIVANDE LANDSKAP/SIKTLINJER

Säby socken ligger i Hallstahammars kommun i södra delen av Västmanlands län. Säby sockencentra ligger i det öppna slättlandskapet. Omgivande landskap är flackt med odling och hagar. Mindre höjdparter, ofta skogklädda, förekommer i jordbrukslandskapet. Under äldre medeltid, då strandlinjen gick högre, var socknen snarast en halvö i Mälaren. I områdets södra del vid Boda finns spår efter fossila åkrar som visar odlingslandskapets långa traditioner. Kyrkplatsen ligger på en slätt, vid korsningen mellan tre gamla vägar, nära Mälarviken Freden.

VÄGNÄT/STIGAR/VATTENDRAG

De medeltida kyrkorna Säby, Svedvi, Kolbäck och Berg ligger relativt tätt i kommunens södra hälft. Kyrkorna var centrum för områdets äldre sockenindelning. Ett äldre vägnät band samman kyrkbyarna och övrig bebyggelse under medeltiden. Den äldre vägen passerar genom Svedvi och delar prästgården och skolorna från kyrka och kyrkogård.

KYRKAN, DESS PLACERING OCH BYNS UTBREDELSE

Säby kyrka kan ha sitt ursprung i en romansk kyrka från 1100-talet, men den befintliga byggnaden uppfördes troligen i slutet av 1200-talet. Bebyggelsen ligger samlad väster om vägen. Denna utgörs av sockengemensamma byggnader som prästgård och skolor. De flesta är idag privatägda. Bortanför dessa byggnader ligger arrendatorsgården och Säby gård.

GRÖNSTRUKTUR

Säby kyrkby omges av stora lövträd. Kyrkogården har flera stora träd samt en stor ek nära vägen. Väster om skolan finns ytterligare stora ekar. Prästgården är delvis omgiven av en granhäck i söder samt unga lövträd. På tomten finns rester efter en fruktträdgård i söder. I öster låg tidigare en köksträdgård. En grusad gång från prästgårdens entré gick ner till den tuktade granhäcken i söder och vidare ut till vägen. Två grindstolpar visar att det fanns en öppning mot öster närmare kyrkan.

BEBYGGELSE

Prästgårdens huvudbyggnad uppfördes 1875–1876. Den östra flygelbyggnaden är äldre än mangårdsbyggnaden. Hembygdsföreningen använde byggnaden under en period.

Bredvid prästgården mot kyrkan ligger en byggnad som idag är en privatbostad. Den uppfördes i början av 1900-talet som lönebostad till klockaren som också var skollärare samt kontor. Byggnaden innehöll också skolsal för elever årskurs 1–2. När skolverksamheten upphörde hyrde hembygdsföreningen en del av fastigheten och flyttade då också från prästgårdens flygel. På samma plats stod tidigare en komministerbostad som flyttades vid sekelskiftet 1800/1900 till torvmossen på Snefringe häradsallmänning.

Skolbyggnaden i vinkel mot kyrkan hade klass 3–6 på nedervåningen och lärarbostad på övervåningen. Skolan fick en ny annexbyggnad på 1940-talet. När skolverksamheten upphörde övertog kyrkan lokalerna och det blev församlingslokal och pastorsexpedition på nedervåningen. Numera hyr hembygdsföreningen en del av nedervåningen och en vävförening hyr ovanvåningen. Annexet är privatbostad.

Söder om kyrkan finns en långa kyrkstallar bevarade. Fler har funnits, men de revs på 1940-talet i samband med kyrkogårdsutvidgningen 1951. Det bevarade kyrkstallet består av en timrad del, ca 1850-tal, som användes som ladugård och svinhus. Byggnaden har troligtvis förlängts i slutet av 1800-talet mot norr med ett vagnslider. Denna del har troligen tillhört klockarbostaden väster om vägen.

I kyrkans vapenhus finns långbänkar med lådor och lock. Här förvarades kyrkans bidrag till de fattiga, fattigsäden. Bänkarna är byggda 1816.

En komministergård fanns i Håskesta. Vid Åskebro hållplats fanns ett bönhus under början av 1900-talet. I närheten av bönehuset fanns en fattigstuga. En annan fattigstuga uppfördes på 1820-talet söder om kyrkbyn. Jordkällaren och ett uthus som kom ursprungligen från Åskebro, finns kvar idag. På en karta från 1807 finns en utsättning med benämningen fattigstugeplats.

<i>Byggnadstyp</i>	<i>Årtal</i>	<i>Kommentar</i>
Ja Kyrkan	1300-tal	
Ja Prästgård	1875	Med arrendebostad i flygeln, senare hembygdsmuseum, ek-byggnader 1700-tal.
Ja Sockenstuga		
Ja Klockargård		Idag privatbostad
Ja Fattigstuga		Riven
Ja Skolhus	Sekelskifte 18/19	2 st, vid kyrkan, idag hembygdsföreningens lokal.
Ja Tiondebod		
Ja Sockenmagasin		
Ja Kyrkstall	1850-tal	

TIDSPERIOD OCH VÄRDERING

Äldre medeltid till 1350	1 Betydande värde som helhet
Yngre medeltid 1350–1550	0 2 Betydande värde i delar
1550–1760	3 Få betydande värden
1760–1860	
0 1860–1920	
1920–2000	
Blandad tidsperiod	

UTMÄRKANDE KARAKTÄRSDRAG

Bebyggelsebeståndet är alla en del av de sockengemensamma byggnaderna och har haft en koppling till kyrkan. Kyrkan ligger ensam på vägens östra sida.

ANVÄNDNING IDAG

Privatbostäder, kyrklig verksamhet, föreningsverksamhet.

ATT TÄNKA PÅ

Det öppna jordbrukslandskapet som omger byn är känsligt för nybyggnationer och skogsplantering.

Fornlämningar är skyddade enligt 2:e kapitlet Kulturmiljölagen.

Kyrkobyggnaden, kyrkotomten, de kyrkliga inventarierna och begravningsplatsen skyddas genom 4:e kapitlet kulturmiljölagen.

Miljöbalkens generella biotopskydd gäller för odlingsrösen, stenmurar, åkerholmar, alléer (även enkelradig), småvatten och våtmarker, källor samt pilevallar (hamlade träd på rad).

Delar av marken inom området kan regleras av detaljplan enligt plan- och bygglagen.

VIDARE UNDERSÖKNINGAR

Eventuell parkanläggning norr om prästgården?

KÄLLOR

Kulturhistorisk karakterisering Säby kyrka, Västerås stift, 2005

Kulturminnesvårdsprogram för Hallstahammars kommun, 1985

Lantmäteriet, äldre kartmaterial, www.lantmateriet.se 2021-09-23

Säby hembygdsförening

Säby kyrkby från norr.

Säby kyrka och klockstapel.

Säby före detta prästgård med flygelbyggnad.

Före detta kyrkstall vid Säby kyrka.

